

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav románských studií

Románské jazyky

Abstrakt disertační práce

Mgr. et Mgr. Petra Laufková

KAUZATIVITA V SOUČASNÉ PORTUGALŠTINĚ

Causativity in Contemporary Portuguese

Vedoucí práce: prof. PhDr. Petr Čermák, PhD.

2023

Abstrakt

Kauzace je jedním ze základních aspektů toho, jak na světě vnímáme souvislosti. Způsoby vyjádření kauzativnosti v jazycích proto dlouhá léta stojí v centru pozornosti jazykovědců. Kauzativní struktury se vyznačují dvěma událostmi – kauzující událostí, v níž nějaká entita (kauzátor) působí na jinou entitu (kauzovaného) a zapříčiní tím kauzovanou událost, v níž kauzovaný něco udělá anebo prodělá změnu. Tato práce je na jednu stranu strukturovanou kompilací převzatých teorií a dat, která objasňuje jejich formální podobu, reálný úzus a s oporou v kognitivní lingvistice zejména jejich sémantické vlastnosti. Na druhou stranu přináší výsledky výzkumu, jehož účelem bylo podložit teoretická tvrzení kvantifikovanými daty a jenž přináší zajímavá zjištění.

Současná portugalština disponuje širokou škálou morfologických, lexikálních a syntaktických kauzativních prostředků. Tato práce je všechny popisuje, nicméně její hlavní zájem tvoří popis jevu, kterým se portugalština odlišuje od ostatních nám známých jazyků: má minimálně tři infinitivní konstrukce, které odpovídají prototypickému analytickému vzorci *make + infinitiv*. Existují zde tři kanonické infinitivní struktury lišící se postavením, podobou a funkcí kauzovaného. Označujeme je VSV (jako kauzativní sloveso – subjekt v nominativu – sloveso v osobním infinitivu), VOV (kauzativum – subjekt/objekt v akuzativu – infinitiv) a VVO (kauzativum – infinitiv – objekt v akuzativu/dativu/jiném pádě) a snažíme se vysvětlit, jak fungují a proč.

V souladu s teoriemi o argumentové struktuře a mentální konceptualizaci kauzativních situacích, které zastávají (1992), Kemmer & Verhagen (1994) a především Araújo (2009) a Silva (2005a), máme za to, morfosyntaktické vyjádření a jeho sémantická hodnota na sobě vzájemně závisejí. Tato vzájemná závislost se týká i infinitivních kauzativních konstrukcí. Silva věří, že VSV, VOV a VVO představují tři různé stupně na kontinuu syntaktické a sémantické integrace jevů v kauzativní situaci. Syntakticky vzato jsou VSV a VOV souvětí, zatímco VVO je jednoduchá věta s komplexním predikátem. VSV reprezentuje nejvíce nepřímý a zprostředkovaný způsob výstavby kauzace s větší nezávislostí kauzované události a kauzovaného. VOV ztvárňuje nejvíce interaktivní kauzaci mezi dvěma zdroji energie s relativně autonomním kauzovaným, jímž kauzátor manipuluje. VVO pak představuje nejpřímější kauzaci s menší nezávislostí komplementu a větší syntaktickou i sémantickou integrací kauzované události do kauzující události. Kombinováním významů konstrukcí s významy konkrétních sloves a sémantickými vlastnostmi kauzátor a kauzovaného i s dalšími kontextovými faktory vede k rozsáhlé sémantické komplexitě těchto kauzativních konstrukcí. Rodilí mluvčí by tedy měli používat sémantické rozdíly mezi nimi, aby co nejpřesněji ztvárnili způsob, jak konceptualizují kauzativní situace. Mezi odpovídající sémantické faktory patří mimo jiné vzájemný vztah kauzátor a kauzovaného co do síly, přenosu energie a zejména mezilidské manipulace – stupeň autonomie kauzovaného, jeho agentivnost, moc nad vlastním jednáním a intence.

Na korpusu *InterCorp* jsme uskutečnili výzkum konstrukcí v beletrii, abychom ověřili hypotézy plynoucí z uvedených sémantických charakteristik. Nalezené výskyty se nesnažíme interpretovat z pohledu autora sdělení; pomocí kvantifikace jevů jsme se snažili ověřit hypotézy o kompatibilitě různých konstrukcí, sloves a aktantů, které šlo formálně identifikovat. Zatímco u VSV jsme potvrdili silnou tendenci ke kombinaci s agentivním kauzovaným a slovesy implikujícími jeho aktivitu, u VOV jsme měli příliš málo dat. Celkově jsme potvrdili, že v kombinacích konstrukcí, sloves a aktantů existují různé tendence i tendence k nim protichůdné, a tudíž sémantická východiska nemůžeme potvrdit s obecnou platností. Můžeme zároveň vycházet z toho, že pokud sémantické rozdíly existují, pak jsou mluvčí schopni je vnímat, a proto jsme provedli dotazníkový výzkum, v němž se rodilí mluvčí vyjadřovali k interpretaci různých formulací. Tento výzkum ukázal značný rozkol mezi teorií a praxí: respondenti neměli dostatečné povědomí o kanonických typech konstrukce (u všech konstrukcí se objevila určitá míra zamítavého postoje) a náš výzkum rozhodně nepotvrzuje shodný přístup rodilých mluvčích k infinitivním kauzativním konstrukcím. Pokud dané rozdíly vnímají, pak čistě na individuální úrovni.

Ačkoliv jsme téma kauzativnosti v současné portugalštině pojednali vskutku komplexně, stále zbývá mnoho témat k budoucímu zkoumání: rozdíly mezi typy a žánry textů, rozdíly mezi psaným a mluveným jazykem, otázka dialektu, současný vývoj kauzativních sloves, gramatikalizace konstrukcí a další. Stejně tak data získaná dřívějšími výzkumy potřebují být ověřena na širším vzorku respondentů a rozsáhlejších korpusech.

Klíčová slova: Kauzace; Kauzativnost; Tranzitivnost; Infinitivní konstrukce; Osobní infinitiv; Argumentová struktura; Kognitivní gramatika; Sémantika; Silová dynamika; Autonomie a manipulace; Agentivnost; Permisivní konstrukce; Korpusová lingvistika; InterCorp.